

**BOSHLANG'ICH TA'LIMDA O'QUVCHILARNI MANTIQUIY FIKRLASHINI OSHIRISHDA
BOSHQOTIRMALARNING O'RNI**

Toshmatova Urmonoy

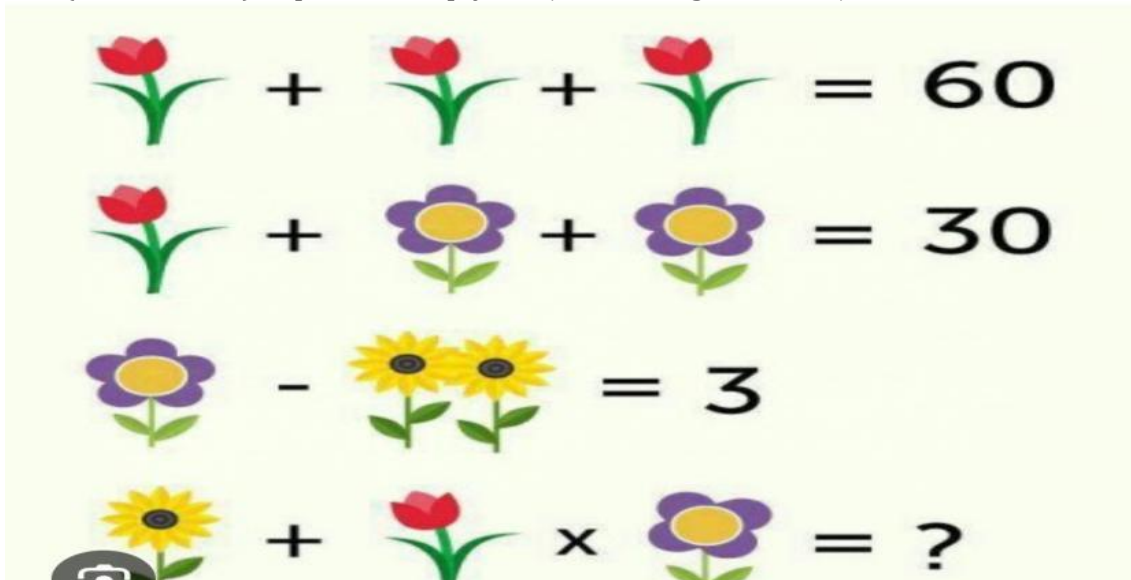
QDPI Boshlang'ich ta'lim metodikasi kafedrası katta o'qituvchisi

Sobirova Feruzaxon Sotvoldiyevna

Farg'ono viloyati Bog'dod tumani MMTB ga qarashli 18-umumiy orta ta'lim maktabining
boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Boshlang'ich ta'lim jarayoni bolaning mantiqiy fikrlash salohiyati, aqliy rivojlanishi, dunyoqarashi, kommunikativ savodxonligi va o'z-o'zini anglash salohiyatini shakllantirishga, jismonan sog'lom bo'lishga, moddiy borliq go'zalliklarini his eta olishga, go'zallik va nafasatdan zavqlana olish, milliy urfodatlarni o'ziga singdirish va ardoqlash, ularga rioya qilishga o'rgatadi[1]. Eng avvalo, matematik bilimlarni bolalar aniq tushunish uchun moslashtirilgan narsalarni o'zaro bog'liqlikda, biridan ikkinchisini hosil qilish tartibida keltirib chiqaradilar[2]. Narsalar va atrofdagi haqiqatning mavjudligini bilib borish bilan biz narsalarni qismlarga ajratish va bir qancha elementlardan bir butun narsalarni tuzushni tushuntira boramiz. Butun bir narsalarni qismlarga ajratib fikrlashni tahlil deb ataymiz. Predmet va hodisalarni o'zaro bog'lab o'rganishni esa sintez deb ataymiz. Bu ikki fikrlash operatsiyasi o'zaro bir-biri bilan bog'liqdir.

Boshlang'ich matematik tushunchalar va topshiriqlar maktab o'quvchilarining xotirasiga boshlang'ich sinflarda qo'yiladi va osonroq materialni o'tkazib yuborgan holda, murakkab vazifalarni hal qilish imkonsiz bo'ladi. Uzoq va jiddiy matematika darslari bolalarni ayniqsa bezovta qiladi, ya'ni siz ma'lumotni o'ynoqi tarzda topshirishingiz kerak, masalan, boshqotirmalar yordamida. Bunday vazifalarni majburan hal qilishga e'tibor qaratishning hojati yo'q, bolalarning o'zlari ularni ixtiyoriy ravishda hal qilishadi. Matematik boshqotirmalar – bu chizmalar va grafiklardan foydalanadigan bir xil topishmoqlar va jumboqlar. Ular o'quvchilarning yoshiga qarab qiyinchilik darajasida farqlanadi. Matematik boshqotirmalarni rebus, matematik masalalar, mantiqiy masalalar va mantiqiy savollar orqali ko'rishimiz mumkin. O'quvchilarning 6—10 yosh davri fikrlash tuzilmalarining shakllanishida mas'uliyatli palla ekanligini psixologlar isbotlashgan. Mana shu paytda shakllantirilmagan qobiliyatini keyinchalik tiklash juda qiyin. Shu sababli boshlang'ich ta'lim metodikasining, xususan, matematikadan boshlang'ich ta'lim metodikasining asosiy vazifalaridan biri — o'qitishning samaradorligini oshirishni ta'minlashda materiallar(ma'lumotlar) o'quvchilar aqliy rivojlanishlariga ta'sirini jadallashtirishdan iborat.

2. Ko'paytirish jadvali bo'yicha jonivorlar rasmi ostida qanday sonlar yashiringanini aniqlang.

	5	6	7	8	9
5					
6					
7					
8					
9					

9. Navbatdagi rasm qanday bo'ladi?

O'quvchilarni matematikani o'rganishga tayyorlashda ishni nimadan boshlash yangicha yechim topishni taqozo etadi. Matematikani "jiddiy" o'rganish uchun o'quvchilarni partaga o'tqazishdan oldin, balki ular bilan "matematik o'yin" o'tkazish lozimdir. Maktab tayyorgarligida didaktik o'yinlardan foydalaniladi, biroq bu o'yinlar, birinchidan mantiqiy va matematik mazmun bilan boyitilgan bo'lmog'i, ikkinchidan ular mashg'ulotning o'zida emas, balki undan oldin yoki keyin o'tkaziladi. Quyidagi boshqotirmaga nazar salsak: bu boshqotirmani 1-sinf o'quvchilarga bemalol bersak bo'ladi. Bu boshqotirma rasmlar bilan ya'ni bolalar tushunishi oson bo'lgan tilda. Birinchi choraklaridagi "8" sonini o'rgatishda foydalansak ham o'rinli. Bu boshqotirmada o'quvchilar 2, 3, 4, 5, 6, 7 sonlarini hosil qilishib, takrorlab o'tishadi va 8 soni bilan tanishishadi.

Boshlang'ich sinflarda matematika o'qitish jarayonida o'quvchilarni boshlang'ich sinf matematika darslarida o'quvchilarning matematik amallar bajarishni o'rganishini tashkil etish didaktik prinsiplarini o'rganish va ularga individual yondashish darajasi bo'yicha bilish topshiriqlarini ularni xal etish jarayonida cheklash shart-sharoitlarini belgilashdan iborat bo'ladi.

Psixologikpedagogik nuqtayi nazardan o'quvchilar boshlang'ich sinf matematika darslarida o'quvchilarining matematik amallar bajarishni o'rganishini tashkil etish, o'quv jarayonining didaktik ta'minoti, didaktik ishlanmalar mohiyati va yo'nalishi ko'rib chiqilgan, bu barcha materiallarning o'quvchilar boshlang'ich sinf matematika darslarida o'quvchilarining matematik, vaqt, hajm va h.k amallar bajarishni o'rganishini tashkil etish didaktik prinsiplarini shakllantirish maqsad va masalalariga muvofiqligining ilmiy asoslangan tahlili berilgan. Boshlang'ich ta'lim amaliyotida qo'llanuvchi masalalar o'quvchilar boshlang'ich sinf matematika darslarida o'quvchilarining matematik amallar bajarishni o'rganishini tashkil etish didaktik prinsiplarini shakllantirishga turli darajada qulaylik yaratadi. Bu holat ularni shakllantirish ta'siri darajasi bo'yicha guruhlariga masalalarni cheklash zaruriyatini qo'yadi. Ishlab chiqilgan didaktik materiallar o'quv vaqti noishlab chiqarish sarfiyotini kamaytirishga yordam beradi, o'quvchilar Boshlang'ich sinf matematika darslarida o'quvchilarining matematik amallar bajarishni o'rganishini tashkil etish didaktik prinsiplarini jadallashtirishga imkon yaratadi, o'quvchilar makoniy va mantiqiy fikrlashi, o'quv ishiga ijodiy yondoshuvi va o'qishga qiziqishini oshirishga imkon beradi. Boshlang'ich sinf matematika darslarida o'quvchilarining matematik amallar bajarishni o'rganishini tashkil etish didaktik prinsiplarini o'rganish va ularga individual yondashish bilim olish faoliyati muhim ahamiyat kasb etadi, chunki bola birinchi marta jamoat tomonidan baholanuvchi faoliyatga kirib boradi. Bu faoliyat barcha o'quvchilar uchun majburiy bo'lgan qoidalardan iborat bo'lib, uning muvaffaqiyati birgina o'quvchiga emas butun jamoaning faol harakatini talab etadi. Aynan shu davrda bola bilim olish faoliyatining jamoa ishlab chiqqan uslublarini egallash zaruriyatini tushunadi. Chunki faqat ulargina qo'yilgan masalani muvaffaqiyatli yechishni ta'minlaydi, aynan shu paytda bilim olish faoliyati to'planadi.

Boshlang'ich sinf matematika darslarida o'quvchilarining matematik amallar bajarishni o'rganishini tashkil etish didaktik prinsiplarini o'rganish va ularga individual yondashishni tashkil etishda o'qituvchi yetakchi rol o'ynaydi. Uni shaxsi, bilimi va o'quvchilarga bo'lgan munosabati, metodik mahorati - bular bari ko'rib chiqilayotgan masalani muvaffaqiyatli yechilishida katta ahamiyatga ega. Ayni paytda o'quvchilarning rivojlanish darajasi, bilim doirasi kabi omillar ham ta'sir etadi. Barcha omillar birgalikda ta'sir ko'rsatadi. Aynan o'qituvchi o'quv materialini tizimlashtirib, ta'lim va uslub shaklini har bir o'quvchining qobiliyati va imkoniyatini hisobga olgan holda ta'lim jarayonini tashkil etadi. Olib borilgan izlanishimiz boshlang'ich sinflarda matematika o'qitish jarayonida o'quvchilarni matematika darslarida o'quvchilarining matematik amallar bajarishni o'rganishini tashkil etish, boshlang'ich ta'limda o'quvchilar o'quv faoliyatini oshirish, didaktik prinsiplarini o'rganish va ularga individual yondashish usullarini ishlab chiqish imkonini berdi.

1. Jumayev M. E. Boshlang'ich sinflarda matematika o'qitish metodikasi Toshkent/ 2016
2. Jumayev M. E. Boshlang'ich sinflarda matematika o'qitish metodikasidan laboratoriya mashg'ulotlari Toshkent. 2006 y. "Yangi asr avlodi" nashriyoti.
3. Pedagogik texnologiya asoslari". G.Yoldoshev, S.A.Usmonov. Toshkent 2004-y
4. N.U.Bikboyeva, E.Ya.Yangiboyeva va boshqalar, "Boshlang'ich sinflarda matematika o'qitish metodikasi", T.: "O'qituvchi", 2005
5. Рахманкулова, Н. Х. (2021). Исторические данные о числах и количестве. *INTERNATIONAL JOURNAL OF DISCOURSE ON INNOVATION, INTEGRATION AND EDUCATION*, 2(2), 97-100.
6. НН, М., АА, N., NX, R., GB, U., & UA, М. (2022). КОМПЕТЕНТНОСТНЫЙ ПОДХОД В ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКЕ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ В ОБЛАСТИ ИКТ. *Международный журнал специального образования детей раннего возраста*, 14(7).